

Vofkori László¹:

Mennyire megalapozott/helyes, illetve elfogadható-e tudományos szempontból Románia jelenlegi régiós felosztása?

(2003. július)

A *régió* és *regionalizmus* fogalmak nem új keletűek a regionális gazdaság- és társadalomföldrajzban és általában az európai jogrendben. Ma az európai jogrend alapvető fogalmai között szerepelnek. Ismerve azt a mondathasználatot, hogy „*Európa régiói – a régiók Európája*”, nem vitás hogy jól meghatározott természet- és gazdaságföldrajzi, társadalmi és művelődési vonatkozású alapfogalmakról van szó, melyek számos más járulékos tartalommal egészülnek ki, főleg az Európai Unió tagországai számára.

Az euro-atlanti integráció korában Románia is egy kontinentális integrációról értesült, melyben egy regionális alapokon nyugvó együttműködés eszméje került napirendre. Érdekes módon, a történelem során beigazolódott, hogy nagyobb méretű régiók különbözőképpen szervesültek a Kárpát-medence nagy térségeihez. Az első világháborút követően létrejött nemzetállamok politikai elitje lassan belátja, hogy szüksége van a kontinentális méretű integráció mellett egy *regionális integrációra is*. Ez az integráció szemünk előtt zajlik, még akkor is, ha a lokális másként szerveződésekről is szerzünk tudomást.

Napjainkra a *gazdasági régiószervezés* szakmai-tudományos vetületei az utóbbi években kezdtek letisztulni. Számos európai ország egyértelmű lépésekkel igazolta egyértelmű elkötelezettségét a régiószervezés terén és ezeket a statisztikai-fejlesztési régiókban jelölte meg.

Az Európai Unió jelenlegi regionális jogrendje semmilyen szervezési modellt vagy opciót nem részesít előnyben. Szabad teret ad az országos vagy nemzeti illetőségű döntésekre. Ebben fontos szerepet játszanak az határ mentiség, a közvetlenül határos megyék döntései, a partnerség és együttműködési szándék, a történelmi és gazdasági-kereskedelmi valamint kulturális hagyományok és mások.

a. Melyek az ellenérvek?

A politikumnak mindennemű félelme megvan a *régiótól* és az *autonómia* lehetőségétől. A régió a román közfelfogásban az autonómia lehetőségét hordozza. Kár, hogy még mindig nem látszik, az az európai mérce, - ami már az EU-ban rég megvan – hogy előbb-utóbb elsön a jól szervezett régiók ideje, amikor a felzárkózási pénzeket csak ezek a régiók kapják. Hogyan lehet felzárkózni, ha nem akarjuk megcsinálni ezeket a területi-gazdasági entitásokat?

Az *autonómiától* pedig azért félnek a „kisebbek és nagyobbak”, mert akkor nem lesz, ki megmondja, hogy mit kell csinálni, cselekedni naponta. Márpedig még mindig ezt várják sokan. A civilizáltika, a civil szerveződés még csak fogalom, istenesen nem ismeretes a veleje: hogy „csináld Te magad, magadnak vagy a közösség, a közösség érdekében.” Az önszerveződés a világ egyik legtermészetesebb dolga, és egyben a szabadság forrása. Van joga az embernek, de jobb, ha nem csinálja. Az irányított emberrel mindig is könnyebb volt bánni (lásd a kommunista időszak valamennyi nagyobb és kisebb tettét).

A *szegregáció* (lat. *elválasztás, szétválás, elkülönülés, hasadás*) – ugyancsak a hazai politikai elit szlogenje – nem eléggé körvonalazódott, mert Székelyföld ezer éve itt van Erdély

¹ A mellékelt elemzést a Székelyföld régióról Vofkori László készítette el felkérésemre akkor, amikor még képviselő voltam. Azért fordultam hozzá, mert akkor (2002-2003) ő volt a hazai földrajztudományban a legalkalmasabb ennek a feladatnak az ellátására (l. Székelyföldi monográfia és más művek). Kérném, hogy az anyag mostani vagy későbbi - eredményes!? - felhasználásakor, amennyiben erre mód van, említsék meg az ő nevét. Vekov Károly történész, egyetemi tanár.

délkeleti sarkában, de ha valamit akar magának csinálni, cselekedni, pl. fellendülni, kimozdulni a sokszorosán hátrányos helyzetből, akkor azt mondják: „elkülönül”, „szegregálódik”, „el akar szakadni” – De hova szakadjon? Pl. kiemelhető ez a 12 500 négyzetkilométernyi terület Románia testéből és szakadjon máshová? Hová? Kinek kell egyáltalán? De kitől válna el, amikor többségileg egyetlen nemzeti kisebbségből áll egy többségei román nemzet ölelésében?

Van egy olyan félelem is a román politikai elit részéről, hogy ha véletlenül bejön e vidék, Székelyföld rövid időtávon belüli gazdasági-társadalmi- művelődési fellendülése, akkor erős szívóhatást fog gyakorolni a többi közeli megyék román lakosságára (ami nekünk sem jó!).

b. Mely alapelveket/ismérveket kellett volna, figyelembe vegyenek (melyek a prioritások), amikor körvonalazzák a régiók határát?

A régiószervezésnek számos követendő alapelve van.

(1) A földrajzi alapelv az adott régiót önálló természetföldrajzi entitásként fogja fel, önálló gazdaság- és társadalom földrajzi térséggént kezeli, melyben a falusi térség és a városhálózat kialakulása sajátos, helyi és regionális vonásokat tükröz. A régiók legtöbbször egyéni történelmi és társadalmi-gazdasági fejlődés eredményeként alakulnak ki, hosszú időn át, és természetes úton. A korszerű regionális földrajz a régió fogalmán a valóságos szerveződést tükröző, összefüggő térbeli egységeket érti, melyek viszonylag homogének és környezetüktől elkülönülnek. (Ezért jobb, több az egyik régió, mint a másik). A régió létrejöttükben-fejlődésükben szerepet kaphatnak a hatalmi-politikai tényezők is. Lásd a mostani felosztás, melynek lényege a nemzeti egység és identitás, nem pedig a szerves fejlődés és előrehaladás, anyagi jólét. A félelmeket színezi egy-egy térség kiugrása, előrelépése, mert akkor „*ezt is kezelni kell.*” Ha mindez magyarul régió lenne, akkor a félelmek újból előállnak. „Mit akarnak megint?” szindróma hatalmasodik el a politikum részéről (elszakadni, különválni, kiválni?).

(2) A történelmi alapelv arra hívja fel a figyelmünket, hogy egy ország régiói a történelem hosszú évszázadai során alakulnak ki és magán viseli a regionális tudat több rétegét. A térségi „hovatartozás” kérdése nagyon lényeges a kisebb közösségek életében („sentimentul de aparatenență”). A regionális tudatot nem veszi alapul a politikum. Ez tényleg veszélyes lehet számára. Pedig ez tette híressé a moldvai kolostorokban felhalmozott és megőrzött tudást és magatartásformát, a román kultúra átmentését, a helyi tudat valamennyi formáinak megőrzését.

(3) A gazdasági alapelv talán az egyik legfontosabb tényező lenne, melyet szorosan egészít ki a kulturális alapelv, melyek eredményeként a kulturális régiókat tudjuk megjeleníteni. A régiótudat és a mentális alapelv az előbbieket sok helyen „finomítják” és térségi tényezők a határ mentiség kérdését is felvetik. Ez utóbbi az „interferencia-sáv”, az érintkezési térségek kutatását vetítik ki, miáltal újabb régióbüvölésnek lehetünk szemtanúi. A régiók kérdése elsődlegesen hozzájuk a felszínre fel a gazdasági és pénzügyi erőforrások együttes hasznosításának kérdéskörét. Mindez napjaink gazdasági fejlődésének egyik legfontosabb kérdésköre. Aki ma ezt nem látja, az szűklátókörén belül lemarad, lemorzsolódik. Lépni kell!

Ma régiószervezésnek tehát legitimitása van, még a kistérségi szervezésnek (NUTS IV) is. Általában az szokott történni, mint mindig, hogy a régiószervezés kapcsán sohasem kérdezik meg azokat, akik felett döntenek, és ide-oda csatolják azokat a közösségeket, akiknek lenne önálló regionális jellegű javaslataik. Közben a lakosság újból bizalmatlan, mint annyiszor a történelem folyamán. Az elit pedig, köszöni szépen, jól van, ha sikerült megosztani egy kisebb-

nagyobb közösség életét. Az idő telik, a fejlődés nem vár: csak a lemaradás lehet tartós! Ez pedig rossz hír az európai trendek számára.

A régiótervezők, a régiókat megálmodók, meg kijelölők nem voltak tekintettel, vagy legalábbis kellő tekintettel, az alábbiakra:

a. Természetföldrajzi ismérveke, tényezőkre

Nem érdekli ez a szempont. Márpedig a *természetes térségek* a megtelepedéstől kezdődően, mint fejlődési lehetőségek adódtak, melyeket – helyzeti vagy helyi földrajzi energiaként – vagy felhasznált a közösség vagy nem. Székelyföldön mindez az *önellátásra való berendezkedést* vehetjük észre.

b. Környezetföldrajzi tényezők:

Fontos tényező együttes a helyi ökológiai rendszerek, *életadó rendszerek* (víz, levegő, termőtalaj, növény- és állatvilág) védelmében, a fenntarthatóság kiépítésében. Mindez egészen másként tevődik akkor, ha az Olt vagy a Maros különböző szakaszairól van szó.

c. Gazdaságföldrajzi tényezők:

Egyenlőtlen fejlődési gazdasági térségek konglomerátuma: ez az egyik legfontosabb tényezőcsoport, melyben együtt van a befektetések sora, a kockázati tőke súlya és hatása, az infrastrukturális kiépítettség lehetősége, a piacra jutás és –maradás, a gazdasági hatékonyság a mikro- és makro ökonómia valamennyi vonatkozásában.

d. Közlekedésföldrajzi (megközelíthetőség) tényezők:

Belső-Erdély (a szűkebb értelemben vett Erdély) *geometriai középpontja* Szentágota (Agnita) lenne: tehát „ide kellett volna tenni” a Központ Régió igazgatási központját és nem Gyulafehérvárra. A távolság – kivéve Szeben megye - a többi összetevő öt megyének sem kedvez, legkevesbé Hargitának (*311 km-re van a központtól, Gyimesközéplok pedig 340 km-re fekszik!*) Csak egy egyszerű szakmai megbeszélés Gyulafehérvárott *három napot* vesz/vehet igénybe az utazásokkal együtt.

Nézzük a reális tényeket:

-Gyulafehérvár – Brassó távolsága: 213 km

-Gyulafehérvár – Marosvásárhely távolsága: 145 km

-Gyulafehérvár – Csíkszereda távolsága: **311 km**

-Gyulafehérvár – Sepsiszentgyörgy távolsága 246 km

-Gyulafehérvár – Kézdivásárhely távolsága: 283 km

-Gyulafehérvár – Bodzaforduló (Întorsura Buzăului) távolsága: 256 km

Mindez nem merült fel a tervezőknek, hogy a központ tényleg távol van a legtöbb területi résztvevő számára.

e. Etnikai érzékenység vagy éppen az asszimilációt elősegítő tényezők (ez például lehet tudatos is volt, hogy az asszimilációt elősegítsék!)

A *Központ Régiót* (Centru) alkotó hat megye magyar lakossága összesen: 526 756 fő, az összlakosság 21,09 %-a (az összlakosság 2 521 745 fő volt 2002-ben)

Központ Régió megyéi	Össznépesség 2002-ben	Ebből: magyar népesség (2002)	Százalékos megoszlás
Fehér	382 999	20 678	5,40

Brassó	588 366	51 398	19,13
Kovászna	222 274	163 991	73,78
Hargita	326 020	275 222	84,57
Maros	579 862	227 613	39,25
Szeben	422 224	15 467	3,66
Összesen	2 521 745	526 756	21,09

c. Mennyire egyezik meg a jelenlegi felosztás az EU régió-koncepcióval?

A régió koncepció nem zárt, nem szabályozott.

A történelmi régiók mellett a statisztikai-gazdasági régiók kérdésköre körültekintő munkát, tervezést igényel. Itt elsősorban a földrajztudomány és a regionális tudomány eszköztárát kell figyelembe venni. Ezért a regionális kutatások alapjául szolgáló *térszemlélet* kielémezése nem maradhat el, ugyanis ez határozza meg egy adott régió vagy éppen ország *térszerkezetét*. A természetesen kialakult mai *gazdasági térszerkezetét* lenne a kiindulási alap, amire eddig nem voltak tekintettel. Például milyen kapcsolata lehet a székelyföldi állattartó-hegyvidéki mezőgazdaságnak a dombvidéki, Maros-menti szőlőműveléssel, konyhakerti növények termesztésével? Valóban partneri, cserekapcsolatot tudnak kialakítani egymás között? Nem is tudnak egymásról! A *térformáló erők viszont akkor is hatnak, ha a kapcsolatokat erőltetik!* Márpedig a *hatékony gazdasági fejlesztés és -irányítás alapja a körültekintően elhatárolt, sokszereplős és sok szempontú tényezők figyelembevétele.*

Az Európai Unió regionális politikája

Az Európai Unióban a regionális politika az általános gazdaság- és társadalompolitika szerves része.

Az európai identitás megteremtése mellett a regionalizmus lett a második világháború utáni Nyugat-Európa politikai és gazdasági fejlődésének meghatározó dinamizáló tényezője – vélekedik Horváth Gyula (1998, 33). Az Európai Unió jogi szabályozás és gyakorlata a régiók szerepét az utóbbi időben jelentősen felértékelte. A területfejlesztési stratégiaalkotás különböző szintereit a NUTS-egységekhez kapcsolta (Horváth Gy. 1998, 412).

Az Európai Unió regionális politikája keretében a területi statisztikai egységeket egy egységes rendszerbe foglalta. Az Európai Tanács a Strukturális Alapokról szóló rendelete alapján háromfokozatú statisztikai rendszert dolgozott ki. Ez a NUTS, vagyis Nomenclature of Territorial Units for Statistics. A területi egységek normatív formában, a közigazgatási határok figyelembevételével, vagy elemzési céllal határolhatók le (Horváth Gyula, 1998. 339). Az adatok hozzáférhetősége miatt a statisztikai alrendszer a különböző típusú közigazgatási egységekre épül. A területi statisztikai rendszer Európában három szintre tagolódik: NUTS I. 75 makrorégiót, a NUTS II. 206 mezorégiót, a NUTS III. pedig 1123 körzetet tartalmaz (Horváth Gy. 1998. 340).

Az egyes országokban a területi egységeket különböző megnevezésekkel illették (2. táblázat). Így a NUTS I. Ausztriában, Franciaországban *makrorégió*, az Egyesült Királyságban *tervezési körzet*, Görögországban *fejlesztési régiócsoport*, Németországban *land*, Portugáliában *régió*. A NUTS II. megnevezése Ausztriában *land*, Belgiumban és Hollandiában *megye*,

Finnországban és Görögországban *fejlesztési régió*, Franciaországban *régió*. A NUTS III. megnevezése Ausztriában, Görögországban és Belgiumban *járás*, az Egyesült Királyságban *megye, városkörzet*, Írországban *tervezési régió*.

Az európai regionális politika háromfokozatú rendszerében tehát a NUTS I. szint a makrorégiókat (tervezési körzeteket, fejlesztési körzeteket, landokat, régiókat) öleli fel; a NUTS II. (land, megye, megyecsoport, körzet) a közigazgatási régiók szerepelnek, a NUTS III. (járás, megye, városkörzet, rendezési körzet) közigazgatási egységeket öleli fel.

Az Európai Unió tagországainak területi-statisztikai egységei
(Az európai regionális politika háromfokozatú rendszere - 2003)

Ország	Közigazgatási egységei (2003)	NUTS I.	NUTS II.	NUTS III.	NUTS IV.
EU	-	<i>makro régió</i> vagy <i>nagyrégió</i>	<i>statisztikai, tervezési, területfejlesztési egység</i> (land, megye, megyecsoport, körzet, tervezési körzet, fejlesztési körzet, régió)	megye, járás, városkörzet, rendezési körzet	<i>Kistérségek</i> (mikro régió) munkaerőpiaci körzet
Ausztria	9 szövetségi tartomány (Bundesland)	makro régió	land	járás	
Belgium	2 régió és a főváros, 10 tartomány (province)		megye	járás	
Hollandia	12 tartomány (province)		megye		
Luxemburg	3 kerület (district)				
Dánia	14 kerület (amt)				
Finnország	5 régió, 11 tartomány (laani/lan)		fejlesztési régió		
Franciaország	22 körzet (région) 96 megye (département)	makro régió	régió		
Görögország	9 körzet (regio), 51 járás (nomosz)	fejlesztési régiócsoport	fejlesztési régió	járás	
Írország	4 tartomány (province)		ágazati-igazgatási régiók	tervezési régió	
Németország	16 szövetségi állam (Bundesland)	land			
Nagy-Britannia	4 alkotmányos rész <u>Anglia</u> : 39 grófság (county)	tervezési körzet		megye, városkörzet	

	7 nagyvárosi grófság (metropolitan county) <u>Wales:8 grófság (county)</u> <u>Skócia:9 kerület és 3 szigetsoport (island area)</u> <u>Észak-Írország: 26 körzet (district), 2 tartozék</u>				
Olaszország	20 körzet (regione)				
Portugália	7 régió, 18 kerület (distrito), 2 autonóm körzet (autonóm régió)	régió			
Spanyolország	17 autonóm körzet (comuniades atónomas), 50 tartomány (provincia)				
Svédország	24 megye (lan)				
Az EU 12 átlaga terület	35 600 km ²	13 300 km ²	2 800 km ²	-	
népesség	4 900 000 fő	1 840 000 fő	390 000 fő	-	
EU-ban összesen		75 makro régió	206 mezőrégió	1123 körzet	

Forrás: Horváth Gyula (1998): *Európai regionális politika*. 1 kiad. 1998., 2. kiad. 2000. Dialóg Campus Kiadó. Pécs. 413 old. alapján a szerző szerkesztése

Az Európai Unió nem szab szűk korlátokat a regionalizáció útjában, a programozási (tervezési) régiók megszervezését azonban kulcsfeladatnak tekinti. Tehát nincs küldő kényszer, nincs abszolút jellegű elvárás a lehatárolással szemben.

A területfejlesztési régiók lehatárolásakor figyelembe veendő főbb szempontok (Hajdú Z. 1996) a következők:

- a regionális együttműködés előtörténete, a területi kohézió esélye,
- az ország térszerkezete szempontjából vett arányosság,
- a regionális politika alapcéljait tekintve a viszonylagos területi homogenitás,
 - a régiók működőképes belső tagolódása (központ, alközpontok, együttműködési készség és képesség), a közigazgatási határok követése,
- a régióba tömörített egységek már megvalósuló vagy kívánatos „geopolitikai” hasonlósága, a hosszútávon meghatározó nemzetközi orientációk közelsége,
- a létrehozás és működtetés költségei (a döntéshozatali, döntés-előkészítő és szakmai-adminisztrációs háttérintézmények, információs, tervezési, menedzselési és ellenőrzési-monitoring tevékenységek szervezete, decentralizált finanszírozás intézményrendszere), a funkció szempontjából vett méretgazdaságosság.

Más fontos tényezők: a régiók versenyfeltételeinek javítása (iparfejlesztési pólusok, ipari parkok), a fenntartható fejlődés környezeti követelményeinek meghatározása, a környezeti terhelés mérséklése, alternatív foglalkoztatási lehetőségek kidolgozása.

Európai Unió intézményi és finanszírozási rendszerében a *regionális politika*, a regionális támogatási rendszer - az ún. Strukturális Alapokon keresztül - a közösségen belüli fejlettségi különbségeket enyhítendő, hatalmas fejlesztési forrásokat rendel e térségi szintekhez (Horváth Gy. 1995). Ennek hatására a "regionalizmus" eszmei-kulturális értékei, politikai eszközei és tartalma mellett direkt anyagi érdekekkel fonódik össze. A regionalizáció kapcsán az is vizsgálható, hogy milyen mértékben vonták be az egyes régiókat a fejlesztési tevékenységekbe és ezek mit nyertek a felzárkózási folyamatban.

Ismeretes, hogy Európát a regionális sokféleség jellemzi. Példák: Csecsenföld, Hegyi Karabach, Baszkföld, Korzika, Dél-Tirol, Wales, Észak-Írország, Bretagne, Skócia.

Az Európai Unió *statisztikai szervezete* (Eurostat) három regionális szintet, ún. NUTS-egységet (Nomenclature des Unies Statistiques) állapított meg: a legnagyobb területegység a NUTS I. (pl. Dánia, Luxemburg), ezt követi a közigazgatási területegység, a NUTS II. (pl. Franciaország 22 „region”-ja, vagy Nagy-Britannia 35 „Groups of counties”; Olaszország 20 „regioni”-ja, vagy a 9 osztrák szövetségi tartomány vagy a 26 svájci kanton, majd ezek további alosztályai a NUTS III. szint. (Haubrich 1997, 137.).

A *régiók* és a *regionalizmus* a mintaként ható nyugat-európai társadalom szerveződésében, illetve az Európai Unió intézményrendszerében egyre növekvő szerepet töltenek be. A *regionalizmus* ma egész Európát átfogó politikai jelenség és egyben regionális gazdaságföldrajzi kérdéscsoport. A gazdasági életben is tapasztalható, hogy a *térdimenzió*, a *regionalitás* az utóbbi években felértékelődött. Ennek fő oka a piacgazdaság területi kiépülése, a térségi-települési kapcsolatok megsokasodása, a közlekedés korszerűsödése.

Felmerül a kérdés, hogy milyen szintekre és területegységekre tagozódik illetve tagolható egy ország, vagy országcsoport? Ehhez ismerni kell a *társadalmi-gazdasági tér* szerkezetét. A társadalmi-gazdasági tér jellegzetes alapegységekből, térelemekből áll össze. A térelemek és a tér egésze között azonban még sajátos lépcsőfokok találhatóak: a terek egyes alrendszerei, elkülönülő, illetve elkülöníthető részei. A tudományok ahhoz, hogy a térelemek egyedi jellemzésén, továbbá a rendszer egészének vizsgálatán túlmenően elemezni tudják a tárgyak kiszemelt társadalmi szféra térbeli és területi folyamatait, felosztják a maguk vizsgált terét. E térfelosztások sokszor már készen vettek, egy adott megfigyelési területi közigazgatási, statisztikai rendszert jelentenek, nem egyszer azonban maga a térfelosztás a kutatási téma.

A *térfelosztásban földrajzilag* is két alapvető tagolási irány mutatható ki:

- a *horizontális tagolás*, azaz a területek, térségek földrajzi elhatárolása;
- a *vertikális tagolás*, azaz a szintek kijelölése minőségi hordozók szerint.

A *régió* kétségkívül egyike azoknak a fogalmaknak, amelyek az utóbbi években néhány, nem túl nagyra tartott tudományág (például a földrajz) belterjes nomenklatúrájából nálunk is szinte a közhelyek gyakoriságával felbukkanó kifejezéssé vált - vélekedik Nemes Nagy József (1998). A régió nem egyenlő a térséggel (nem minden térség régió). Sokan, és sokhelyütt hivatkoznak régiókra, regionális fejlesztésre, regionalizmusra. A régió fogalmának, tartalmának meghatározásában az egyes tudományterületek között nagyok a szemléleti különbségek. A földrajz a *térségek* gazdasági-társadalmi komplexitását emeli ki. Erről Probáld Ferenc (1995) így

fogalmaz: "A komplex földrajzi régiók és a lehető legtágabban értelmezett tehát nem szűk ágazati vagy tervezési szempontok alapján meghatározott integráns gazdasági körzetek lényegileg azonosak. Fontos vonása e régióknak, hogy társadalmuk összetartozása a tudati szférában is megjelenik, és e regionális identitásnak egyre jelentősebb kulturális, valamint politikai-érdekérvényesítési vetülete van (regionalizmus)." A szociológia, az antropológia az etnikai-kulturális, szellemi-tudati összetartozásra helyezi a hangsúlyt, a politológia a hatalom megosztásának folyamatában keresi a régiók szerepét.

Az Európai Régiók Tanácsa (1995) és közgyűlése (Strasbourg) mintegy 200 régiót tart nyilván. Felerősödtek a nyugat-kelet kapcsolatok, a politikai keretek (pentagonale, hexagonale, visegrádi hármak majd Négyek, Adria-Alpok Munkaközösség, Kárpátok-Eurorégió).

A NUTS az EU-ban *regionális statisztikai fogalomként* jelentkezett. Az Európai Tanács Strukturális Alapokról szóló rendelete alapján háromfokozatú statisztikai rendszert dolgozott ki, ami a NUTS nevet (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) kapta. A NUTS I. 75 makro régiót, a NUTS II. 206 mezorégiót, míg a NUTS III. 1123 körzetet tartalmaz (Horváth Gy. 1998, 341).

Európa legfejlettebb régiói a GDP csökkenő sorrendjében: Hamburg (193 USD GDP/fő), Ile-de-France, Darmstadt, Nagy-London, Bréma, Felső-Bajorország, Stuttgart, Groningen, Lombardia, Valle d' Aosta, Emilia-Romagna, Közép-Frankföld, Luxemburg, Koppenhágai régió, Antwerpen, Karlsruhe, Düsseldorf, Trentino-Alto-Adige, Friuli-Venezia Giulia, Piemont, Grampian, Veneto, Lazio, Brabant, Liguria, Hannover, Berlin, Elzász, Tübingen (112 USD GDP/fő). (Horváth Gy. 1998, 34).

Napjaink Európájában megfigyelhető, hogy az új és régi államok, valamint a nemzetek feletti integrációs szint újfajta erőegyensúlya van kialakulóban, s mindez az egyre nyilvánvalóbb globalizálódás "ernyője" alatt zajlik. Az is megfigyelhető, hogy az árutermelést „kihelyezik” az második és harmadik világba.

Térszervezési stratégiák Romániában

Romániában térségi szinten több területi egységben folytatnak területfejlesztési tevékenységet, nevezetesen: **kistérségekben, megyékben, régiókban** (középrégiók) és **országosan**. A tervezési szakirodalom a **térség** fogalmát honosította meg. Ezeknek megfelelően beszélhetünk **kistérségi, megyei területfejlesztésről, régiófejlesztésről és országos területfejlesztésről**.

A területi-statisztikai s egyben fejlesztési egységek Romániában:

A NUTS I. szint: makro régió (Moldova, Munténia, Olténia, Moldova, Dobrudzsa, Erdély)

A NUTS II. szint: Románia nyolc fejlesztési régió vagy mezorégió (statisztikai-tervezési régió), fejlesztési ügynökség (ebből Erdélyben a Nyugat, Közép, Északnyugat régió); ez az EU számára kulcsszint. Romániában a NUTS II. régiók száma 8, melyek átlagos területe 5654 km², átlagos népességszáma 2.832.000 fő (Horváth Gy. 1998, 176).

A NUTS III. szint: megye (41 megye, mint területi-közigazgatási egység)

A NUTS IV. szint : a kistérségi (statisztikai kistérség) szint lenne, de erre még nincs megfelelő jogi alap. Nyugat-Európában a NUTS III-nál kisebb területi-statisztikai egység a munkaerőpiaci körzet. Ezek a járásoknál nagyobb egységeket fognak át. Magyarországon ezek

neve 1990-ben *foglalkoztatási körzet* és ebből 187 volt (átlagos területük 497 km², átlagos népességük 54 000 fő).

Románia EU-csatlakozásának, illetve a Strukturális Alapokból történő támogatások igénybevételenek előfeltétele olyan régiók (NUTS II. egységek) kialakítása, amelyekre a fejlesztési koncepciók és azok megvalósítását szolgáló programok dolgozhatók ki.

2. Milyen régiós felosztási módok/alternatívák fogalmazhatók meg Erdély esetében?

A *régió- és vidékfejlesztés* operatív fogalmai: a *tér* (a területiség, régió), *elérhetőség*, *térbeli helyzet* (*fekvés*), *szomszédság*. A tér mellett megjelenik a *vidék* és a *régió* szavunk is. Ennek egyik leágazása a *kistérség* vagy *mikro régió*.

A térszemléletben a térfelosztásban két alapvető tagolási irány mutatható ki:

-a *horizontális tagolás* (területek, térségek elhatárolása)

-a *vertikális tagolás* (szintek kijelölése).

A természeti (fizikai, geometriai) tér mellett sokkal bonyolultabb a *társadalmi tér* illetve a *gazdasági tér*. A *tér modellezése* már előbbre jár, jelezve a *szerkezet*, a *működés* (funkció) és a *hatásmechanizmus* együttes létét. A földrajzi eseményeknek, folyamatoknak *tér* (területi, földrajzi) és *időbeli* (történeti) *helyzetük*, *viszonyuk* van. A geográfia számos egyterű és egyidejű eseményt, folyamatot tart nyilván. Mindezen túl az alábbi térkategóriák is értékigénnyel lépnek föl: hely, helyzet, szomszédság, távolság, dimenzió, határ, gát, a kiterjedés, alakzat, hálózat, az elterjedés, szétáramlás, visszaszorulás, összpontosulás.

A történelmi Erdélyen kívüli területek, régiók sorsa egyre nehezebb és nehezen bekapcsolhatók egy-egy újabb régióba, mert a „megye-gondolat” nem engedi az „átrendezést”.

A szociológia, az antropológia az etnikai-kulturális, szellemi-tudati összetartozásra helyezi a hangsúlyt, a politológia a hatalom megosztásának folyamatában keresi a régiók szerepét. A jog, az igazgatástudomány szemléletében fontos momentum az intézményesült irányítási funkció: a régió fogalmára az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzati Állandó Konferenciája például a következő meghatározást adta: "a régió olyan közigazgatási egység, amely közvetlenül a központi igazgatási szint alatt helyezkedik el, önálló politikai felelősséggel felruházott, mely politikai önállóságot választott testület által, vagy ennek hiányában a régió szintjén a közvetlenül alatta levő önkormányzati szint által delegált tagokból álló testület vagy szervezet gyakorolja."

A *térdimenzió felértékelődésének*, a *regionalitás előtérbe kerülésének* számos jelét tapasztaljuk. A térrel kapcsolatos filozófiai és földrajzi nézetek inkább a természeti (fizikai) térhez kapcsolódtak. Az 1950-es éveket követően erőteljesebben jelentkezik a **gazdasági tér** fogalma is, és napjainkra a háromsztatú tér - a természeti fizikai, gazdasági és társadalmi - együttesen fejezi ki az ember mozgásterét a lokális társadalmaktól egészen a globális, földi méretekre szabott viszonyokig. A térkategóriák intézményesült társadalomtudományi diszciplínák sorában jelennek meg (társadalom- és gazdaságföldrajz, regionális gazdaságtan, településszociológia, településtudomány, területi statisztika stb.).

A *régiót* többen „képlékeny” fogalomnak, földrajzi kategóriának tartják, és a körzet fogalmával szinonim. A régió kétségtávol egyike azoknak a fogalmaknak, amelyek az utóbbi években néhány, nem túl nagyra tartott tudományág (például a földrajz) belterjes

nómenklatúrájából nálunk is szinte a közhelyek gyakoriságával felbukkanó kifejezéssé vált. Nézzük az alapfogalmakat.

Térségfogalmak a földrajztudományban és azok tartalma

Térségfogalmak (elnevezések)	Tartalmak
Régió	Természeti tér
	Gazdasági-társadalmi régió (gazdasági tér, társadalmi vagy szociális tér) Helyük: globális, regionális identitás
	Földrajzi régió (valahol a világban)
	Közigazgatási egység, terület, területrendezési fogalom
Tervezési-statisztikai régió (nagy)	Több megye (a főváros) területére kiterjedő, az érintett megyék közigazgatási határával határolt, egybefüggő tervezési, illetve statisztikai területi egység
Fejlesztési régió	egy vagy több megyére (a fővárosra) vagy azok meghatározott területére kiterjedő, társadalmi, gazdasági vagy környezeti szempontból együtt kezelendő területi egység
Kiemelt térség	Egy vagy több megyére (a fővárosra), vagy azok meghatározott területére kiterjedő, társadalmi, gazdasági vagy környezeti szempontból együtt kezelendő területi egység, amely egységes tervezéséhez vagy fejlesztéséhez országos érdekek, vagy más jogszabályban meghatározott célok is fűződnek (fővárosi agglomeráció, kiemelt üdülőkörzet, több megyét érintő nemzeti parkok, illetve tájvédelmi körzetek térsége, határ menti, illetve más sajátos térségek).
Városkörnyék	Városközpontú kistérség, a fejlesztések összehangolása érdekében kialakult önszerveződő területi egység
Kistérség	A települések között létező funkcionális kapcsolatrendszerek összessége alapján behatárolható területi egység, egymással intenzív kapcsolatban lévő, önszerveződő, egymással határos települések összessége
Térség	Különböző területi egységek (a régió, a megye, a kiemelt térség és a kistérség) összefoglaló elnevezése.
Vállalkozási övezet	A régió fejlődése érdekében létrehozott, a területén folytatott tevékenységhez sajátos pénzügyi kedvezmények igénybevételét biztosító, területileg lehatárolt termelési és szolgáltató terület.
Elmaradott térség	Olyan térség, ahol a gazdaság értéktermelő képessége, infrastrukturális fejlettsége és társadalmi mutatói jelentősen kedvezőtlenebbek az országos átlagnál.
Kedvezményezett térség	Az érvényes területfejlesztési célok figyelembevételével

	statisztikai jellemzők alapján meghatározott térségek köre, amelyek önkormányzatai, illetőleg azok közigazgatási területén tervezett programok és fejlesztések pénzügyi, gazdasági ösztönzőkkel támogathatók. szerkezet-átalakítás térségei: azok az aránytalan ipari szerkezetű munkaerő piaci vonzáskörzetek, ahol a munkanélküliség aránya jelentősen, és az ipari foglalkoztatottak aránya, továbbá csökkenése meghaladja az országos átlagot.
Mezőgazdasági vidékfejlesztés térségei (rurális térségek)	Azok a térségek, ahol jelentős a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, illetve a mezőgazdasággal foglalkozók aránya a foglalkozási szerkezetben, illetve a községekben, továbbá a kisvárosokban élő népesség aránya.
Hátrányos helyzetű határ menti térségek	Azon települések összessége, amelyek fejlődését, működését a határhoz való kötődése egyoldalúan meghatározza és kedvezőtlenül befolyásolja.
Dinamikus térség	Előnyös fekvés, piaci súly és vonzás, innovatív erő.
Válságtérség	A munkaerő válsága, ipari válság jellemzi.
A politikai élet helyi szintjei	Település, lakóközvet, választási körzet.
Hely, helység, lokális állapot	Helyi, önkormányzati szint (szubszidiaritás szintje).

A *regionalizmus* egy embercsoport egy-egy tájegységhez, mint földrajzi kerethez való kötődése. Lehet: periférikus illetve határ menti térség. Egy szűkebb területre, vidékre, tájra korlátozódó, csupán ennek érdekeit képviselő felfogást jelent. Más értelemben egy országon belül egy kisebb táj, egység önállóságra irányuló törekvése. A regionalizmus és az etnikai probléma összekapcsolásából született az *etnoregionalizmus* fogalma.

A *regionális* szavunk a területi, táji, kerületi, körzeti vonatkozásra utal; valamely nagyobb egységtől elkülönített területre, országra vagy tájra vonatkozó, hozzá tartozó területet jelenti

A *regionális autonómia* a *regionális identitás* területi formája.

A *regionális politika* az Európai Unió egyik legfontosabb közös politikája, amely a régiók közötti különbségek mérséklését célozza. E politika fontos eszközei a strukturális alapok, amelyek az egyes régiók felhasználhatnak. A regionális politika, a régiópolitika sajátos irányultság egy térség gazdasági, igazgatási kialakítására.

A *régiószervezés* és *régiófejlesztés* már kimondottan gazdasági és politikai kérdés.

Még néhány megjegyzés. A *táji tagolódás* létrejöttében a *területi munkamegosztás* fontosságára helyezi a hangsúlyt (vagyis az egyes eltérő természeti adottságokkal rendelkező, és ezzel összefüggésben eltérő termelésű területek közötti cserekapcsolatok és a város és vonzáskörzete kapcsolata). A *történelmi táj, régió* változatlan területi- gazdasági-társadalmi egység.

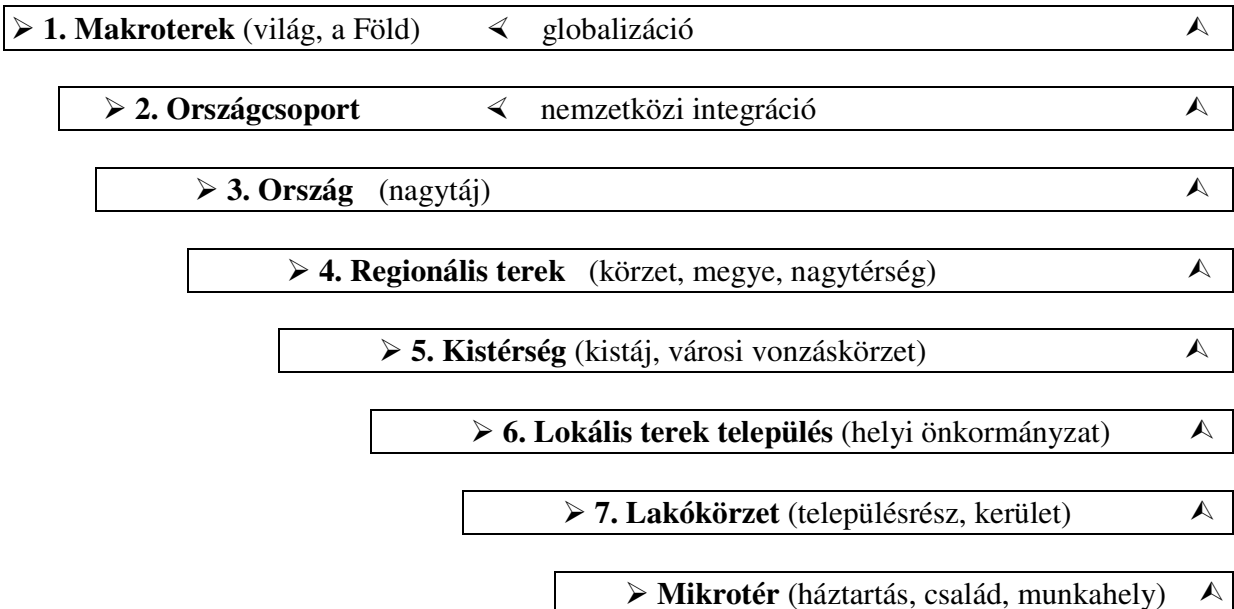
A *regionalizációhoz* kapcsolódó operatív fogalmak:

régió, regionalizmus, regionális fejlesztés, regionális integráció, régióközpont, centrumtérség, decentralizáció, depressziós térség, eltérő sorsú régiók, regionális különbségek, fejlesztési régiók, fejlődő térségek, gazdasági régiók, hanyatló régiók, határ, határ menti térség, határmentiség, háló, hálózat (állandó határvonal nélküli nyílt struktúra), interregionális

kapcsolatok, periféria, kedvezményezett térség, kínálatorientált regionális politika, kistérségek, mediterrán övezet, periférikus térségek, régiók felzárkóztatása, regionális identitás, regionális tagolódás, rurális (falusi) térség, speciális fejlesztési területek, transeurópai hálózatok, transznacionális makro régiók, válságtérségek. Ezek többsége szorosan összefügg a globalizációval is.

A világban szerveződő térségi szintek méretei igen tág keretek között változik. A legtágasabb, legnagyobb tértípus a *legnagyobb makrotér*, melyhez az *egész világ* tartozik (a Föld egésze), a kisebb egységek az alábbiak: *országcsoport* (egyfajta nemzetközi integrációt valósítanak meg, felsorakozva egy ország mögé, pl. az USA); *ország* (pl. az USA); *regionális terek* (szövetségi állam az USA-ban, körzet, régió, megye); *kistérség* (kistáj, városi vonzáskörzet), és végül a *lokális terek* (település, helyi önkormányzat – 1. ábra)

Térségi szintek és térszerveződés társadalmi-gazdasági életben (elméleti modell)

A régió fogalma és a regionális együttműködések tipológiája számos osztályozási kérdést vet föl: vannak történelmi, politikai régiók, földrajzi, gazdasági régiók, a kulturális, idegenforgalmi régiók, a társadalmi migráció régiói és a közigazgatási régiók. A *regionális együttműködések* szintjén megkülönböztethető makro, mezo, mikro régiókat.

A *makrorégiók* (Régiók a világon, Térségi együttműködések Európája, az Európai Gazdasági Közösség és a Régiók, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet), *mezorégiók* (a jogintézményen alapuló középszintű régió, az államhatárokon túllépő régiók), a *mikrorégiók* (alkalmi és állandó társulások és azok hatása a település- és területfejlesztésre), és a *településen belüli régiók* (kerületek, kisebb, formális és informális körzetek, önszerveződések) egymást szervesen kiegészítik.

A térszerveződés hierarchikus szintjei

A szerveződés területi szintjei	Közigazgatási vetület (irányíthatóság)	Politikai vetület, eszmerendszer
1. Helyi (lokális szint)	Falu-város, Kistérség	Lokalitás, a hely szelleme (genius loci) Funkcionális összetartozás Homogenitás
2. Körzeti (regionális szint)	Megyei önkormányzatok egyházmegyék	Regionalizmus
3. Országos (integratív szint)	Ország a határokon belül Történeti régiók	Ország, mint politikai entitás, nemzeti szint
4. Nemzetközi (globális szint)	Multinacionális (országcsoportok)	Európai Unió, Globalizmus

A fentebb szereplő kifejezések közül a *tervezési, funkcionális, fejlesztési és programrégió* valamint a *kiemelt térség* szinonimaként szerepelnek.

Végül megjegyezzük, hogy nemcsak a régiók kialakítására tett igyekezet, hanem a *régiók határ menti sávja* is figyelmet érdemel.

Románia *integrációérettségét* az alábbi tényezők határozzák meg:

- általános stratégiai érdek az eurointegrációs folyamatban;
- növekvő gazdálkodási mozgástér a vállalkozók számára;
- minőségi javulás minden téren;
- gazdasági érettség és hatékony irányítási rendszer;
- működő piacgazdaság;
- versenyképesség a gazdasági-társadalmi élet minden terén.

Amíg ezek nem „lépnek működésbe”, addig minden csak pusztá szöveg marad és a politika ezeket jól tudja manipulálni. Minden marad a régiben, vagy a szlogenek szintjén „elvoncsolódik”.

Románia Regionális Fejlesztési Ügynökségei 1998-tól

Régió neve	Területe km ²	Népessége Fő	Központja	A régiót alkotó megyék
1. Északkeleti régió Északkeleti Regionális Ügynökség Regiunea de dezvoltare Nord-Est	36 850	3 823 500	Piatra Neamț	Bákó, Vaslui, Neamț, Iași, Suceava, Botoșani
2. Délkeleti régió Délkeleti Regionális Ügynökség (Regiunea de dezvoltare Sud-Est)	35 762	2 934 3000	Brăila	Vrancea, Galac, Buzău, Brăila, Tulcea, Konstanca

3. Déli régió Dél-Munténia Regionális Ügynökség (Regiunea de dezvoltare Sud Muntenia)	34 453	3 465 500	Călărași	Ialomița, Călărași, Giurgiu, Teleorman, Argeș, Dâmbovița, Prahova
4. Délnyugati régió Délnyugati-Olténia Regionális Ügynökség (Regiunea de dezvoltare Sud-Vest Oltenia)	28 212	2 339 800	Krajova	Olt, Dolj, Mehedinți, Gorj, Vâlcea
5. Nyugati régió Nyugati Regionális Ügynökség (Regiunea de dezvoltare Vest)	32 034	2 041 000	Temesvár	Krassó-Szörény, Hunyad, Arad, Temes
6. Északnyugati régió Északnyugati Regionális Ügynökség (Regiunea de dezvoltare Nord-Vest)	34 160	2 944 000	Kolozsvár	Bihar, Szilágy, Szatmár, Kolozs, Beszterce- Naszód, Máramaros
7. Központi régió (Centru) Közép Regionális Ügynökség (Regiunea de dezvoltare Centru)	34 100	2 652 000	Gyulafehér-vár	Fehér, Brassó, Kovácsna, Hargita, Maros Szeben
8. Bukaresti régió Bukarest-Ilfov Regionális Ügynökség (Regiunea de dezvoltare București-Ilfov)	1 821	2 284 700	Bukarest	Bukarest és Ilfov megye.

Forrás: A 151.sz. / 1998. törvény szerint

A fenti ügynökségek a *Központi Regionális Fejlesztési Alapnál* elhelyezett pénzeire pályázhatnak. A *fejlesztési régiók* azonban nem területi-közigazgatási egységek és nem jogi személyiségek.

A nyolc regionális ügynökség működési feltételeinek biztosítására, a Régiófejlesztési Intézmények létrehozására (1998-2000) a PHARE program keretében Románia jelentős segítséget kapott (1.4 millió euró). E program keretében készül el az Országos vagy Nemzeti Régiófejlesztési Konceptió (ennek négy általános elve: koncentráció, partnerség kiépítése,

programozhatóság, mellérendelés - kiegészíthetőség) és az azt segítő intézményhálózat és a Régiófejlesztési Nemzeti Alap terve. A régiófejlesztési koncepció kidolgozását követően lehetővé válik a strukturális alapokhoz való hozzájutás.

Következtetések:

(1) A romániai regionális fejlesztés intézményes keretét a *fejlesztési régiók* biztosítják. A fejlesztési régiók nem tekinthetők területi közigazgatási egységeknek, és nem rendelkeznek jogi személyiséggel. Ezek az EU *NUTS II. szintjének* felelnek meg. *Romániában nyolc regionális fejlesztési tanács* alakult meg, melyek döntéshozó szervként az *országos léptékű területfejlesztési koncepciót* hivatottak megalkotni, kijelölve a nagy- és közép térségek, valamint a kedvezményezett térségek fejlesztési lehetőségeit.

(2) Románia gazdasági térszerkezete, annak gazdasági-társadalmi állapota nem örök, hanem állandóan módosul. Ez nyomon követhető 1989 után is. Idővel az adott régiót létrehozó térfolyamatok megváltoznak, és ez által a térfolyamatok területi újrendeződést eredményeznek. Ezáltal a régiók határa is megváltozhat, esetleg újabb régiók megjelenése is várható. A megváltozott térszervező erők újabb régiócentrumokat, városokat jelölhetnek ki.

(3) Románia gazdasági térszerkezete megérett az átalakításra, mert a világ is megváltozott, az EU mást és hatékonyabbat akar ebben a témában. Ezért a korszerű, gazdaságilag hatékony térszerkezet kialakítása elengedhetetlen. Csak megyében gondolkodni már nem lehet. A történeti régiók is szóba jöhetnek, de ezek nagy kiterjedésűek és igazgatásuk is nehézkes lenne. Mesterséges régiókat nem érdemes kialakítani, mert utána foltozgatni kell, sok ellenérzést válthat ki a lakosság részéről. Elvárandó, hogy népszavazás döntsön minden régió ügyéről.

(4) A jelenkori Erdély Románia önálló nagyrégiója. Több *alrégióból* áll, amelyek egymással szoros kapcsolatban állnak. Ezek történeti fejlődése egyveretű és gazdasági-társadalmi létük azt igazolja, hogy csak együttesen alkotják a nagyrégiót.

(5) Az erdélyi régiók közötti kapcsolatok fejlődése függ a makro- és mikrogazdasági tényezőktől, a piacgazdaság kiépülésétől, az igazi önkormányzatiság megteremtésétől, a sokoldalú gazdaság szerkezet kiépítéséről, a sokoldalú infrastrukturális háttér kiépítésétől, és a tőkebefektetésektől. A régiók fejlesztése tehát összenemzeti érdek, miáltal hídszerepet töltenek be Románia többi régióival.

(6) A *regionalizmus kapcsán* a román sajtó mutat nagyobb érdeklődést a *nemzetfélést* illetően. A regionalizmus-nemzetállam fogalompár szellemi búvköréből kilépni nem tudó/akaró sajtó a regionalizmus jelenségét, nemzetféléstében, nem is igyekszik megfelelően értelmezni és beépíteni az új Európáról kialakítandó képbe, hanem "lebegtetni", a lényegi kérdésekről nem alakul ki a különben szükséges és esedékes társadalmi diskurzus. A sajtó a regionalizmus vonatkozásában úgy tűnik nem bizonyult "tudós jósnak", minden kifogásolt vagy ellenzett folyamat/jelenség alig pár év alatt kialakult esetleg megvalósult.

(7) Románia az Európai Unióhoz csatlakozva az uniós támogatások a régiók szintjén érkeznek hozzánk. A régiók fontossága, szerepe ezáltal felértékelődik. A nagyobb fejlesztési régiók jobb érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek.

(8) Ha Románia a nemzeti felemelkedéshez az integrációból származó előnyöket is hasznosítani kívánja, akkor a történelmi múltban gyökerező centralizált államberendezkedését decentralizálnia kell, a tervgazdaságban kiépített ágazati irányítást a regionális autonómiákkal kell kiegészítenie.

(9) A regionalizmus térnyerése és intézményesítése a jövőben a gazdasági fejlődőképesség alakulásában újfajta differenciáló tényező lehet.

(10) Románia középtávon EU-konformmá tudja tenni a regionális politikáját.

(11) Románia európai uniós csatlakozásának előkészítésében a *regionális politika* szerepe fokozatosan nő. Az EU-integrációval összefüggésben tehát szükséges a területfejlesztési tervezés (programozás) és programfinanszírozás, a területfejlesztési intézményrendszer (Regionális Fejlesztési Ügynökségek, területi monitoring bizottságok) továbbfejlesztése, az EU Strukturális Alapokkal harmonizáló román támogatáspolitikai kialakítása.

-a lehetséges alternatívák:

A jelenlegi Erdély gazdasági és társadalmi megújulási törekvéseinek felvázolása mellett a táji és települési környezet összhangjának megteremtésére is törekedni kell. Mindez feltételezi a régiók *gazdasági versenyképességének* javítását, a *térségi termékek piaci pozícióinak* erősítését. Ugyancsak nem elhanyagolható a helyi lakosság foglalkoztatási, jövedelmi viszonyainak javítása, kiegészítő, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek feltárása és fejlesztése. A régiók vonalas és hálózati infrastruktúrájának javítása sem elhanyagolható tényező. Az élet- és munkakörülményeket javító megfelelő infrastrukturális háttér nélkül aligha képzelhető el folyamatos fejlődés. A gazdasági szereplők közötti együttműködés pedig éppen a kommunikációs feltételek javításától függ. Hosszútávon a *fenntartható gazdálkodás* (értékkörző) szempontrendszerét is érvényesíteni kell.

Erdély egy országnyi nagyságú természeti és történelmi terület egység a Kárpát-medencében, Romániában. Területe 103 000 km² lakossága közel 8 millió fő, melyből közel 1,4 millió magyar. Mint a Kárpát-medence földrajzi nagytája sajátos helyzete van a romániai makroszintű térszerkezetében, de a nagynemzeti politizálásban a polgári társadalom kiépítése, a nemzeti kisebbségek sorsának javulása és az alkotmányos jogállam normáihoz való igazodása terén még sok a megoldatlan probléma. Az is világos, hogy Közép-Kelet Európában a politikai stabilitás kérdése a kisebbségvédelem szabadságához és esélyeihez van kötve. A regionális elemzés a térfelosztással kezdődik, melynek kapcsán kijelöljük a vizsgálódási területeket és vonatkozási egységeket (régió, megye, város, község stb.). Erdélyben 1996-ban 5107 település létezett, 5,1 település jutott 100 km²-re, összesen 120 városi jogú városa volt mintegy 4.425.000 fővel.

Erdély szerepe a Kárpát-medence térszerkezetében sajátos: hagyományos élet- és gazdálkodásmód, változatos közigazgatási háttér, történelmi autonómia-hagyományok, a regionális önkormányzatiság fogalmi (társország, fejedelemség, tartomány, bánság, határövezet stb.) a magyar igazgatástörténelemből ma is ismeretesek. A mai értelemben vett régiófejlesztés, a regionális identitás újabb kihívást jelent a demokratikus fejlődés útján. Erdély 17 nemzetiség hazája, s mindez változatos etnikai térszerkezetet alakított ki az ország településhálózatában. Erdély városhálózata fejlett, a vonzáskörzetek és az erős piaci központok a gazdasági élet főbb erővonalait jelölik ki. Erdély a 16. századtól kezdve a vallási tolerancia földje. A kiegyezés után Erdély közjogi különválása véglegesen megszűnt. 1876-ban Erdély közigazgatási beosztását is a magyarországihoz - a centralizált polgári állam igényeihez - igazították, megszüntetve a székelyek és szászok évszázadok óta fennálló területi autonómiáját. A kiegyezéstől az első világháború befejezéséig Erdély a Királyhágón túli országrész földrajzi tájneveként szerepelt.

Erdély tartós történelmi külön útja számos részeredményt hozott. Változott a centrum-periféria viszony attól függően is, hogy „hova tartozott”, honnan irányították és a termelt anyagi

javakból mennyi jutott a fejlődésre. A természeti tájhatások többnyire nem változtak. A városhálózat fejlődése igen lassú volt Erdélyben, mivel a regionális fejlődés magterületeit csupán néhány erdélyi nagyváros alkotta (Kolozsvár, Temesvár, Nagyvárad, Brassó). A legmagasabb hierarchiaszintű centrum Kolozsvár volt és maradt. Ugyanakkor Erdély egy természeti nagytáj, hegyvidék koszorúzza belső medence és ez a földrajzi adottság különleges üzeneteket továbbított a mindenkori gazdasági és társadalmi élet elemzése tekintetében. A régióvá alakulásnak történelmi gyökerei ismeretesek. Erdély identitástudata mindig erős volt és maradt, sajátos etnikai színezettel és kölcsönhatásokkal. Erdély sok szállal kapcsolódott az anyaországhoz és más politikai felállásban a román fejedelemségekhez és Balkánhoz. Átmeneti peremzónái a Kárpátok gerincén át ma is erős szálakkal erősíti a tranzit-kapcsolatokat. A századfordulótól kezdve szintén Kolozsvár jelentette a „központ” (centrum) és „közép” jelleget. Az államszocializmus időszaka sem hozott jelentős változást. Egy újabb akadály jelentkezett: a területi integritás elvét felhasználva a centralizált szervezési-irányítási modell erősödött meg. Az ágazati kapcsolatok beszűkültek. A határ menti régiók fejlődése lelassult, az izolált helyzet erősödött. Az ország, mint egységes térszerkezet működött, az államhatárok szentesítése és folyamatos hangoztatása nem kedvezett a régiófejlődésnek.

1989-1990 egy sajátos, újabb hosszú átmenetet igénylő gazdaságtörténeli és kultúr-földrajzi korszak kezdetét jelentette. A kibontakozó trendek ismeretében nehéz egyértelmű jóslatokba bocsátkozni. Bár a természeti térfolyamatok viszonylag „állandósultak”, a társadalmi térfolyamatok mikéntjét az EU-csatlakozás és a vele kapcsolatos jogharmonizáció jelöli ki. Míg nem körvonalazódik a nagyprivatizáció és a tulajdonviszonyok és a jogállamiság keretein belül megvalósuló piacgazdaság teljes vertikuma, addig nehéz megállapítani az elmozdulási irányokat. Néhány szűk területen biztató előjelek a nyugati életvitel irányába mutatnak. Az euro-integráció még sokáig téma marad, legalábbis makrogazdasági vonatkozásban.

Az erdélyi régió az új évezred küszöbén, a rendszerváltást követően sajátos képet mutat. A váltakozó kormányok meghirdették a gazdasági-társadalmi élet decentralizációját, sajnos 10 év után is igazi önkormányzatiság még alakult ki Romániában. Az új geopolitikai helyzetben a „nyugat” hatása van erősödőben, csakhogy a regionális fejlődés újabb akadálya az, hogy az igazi régiófejlődést kedvelő területeket újból féltik az esetleges elszakadástól. Félelmek és gyanakvások közepette nem lehet eredményes fejlődést felmutatni. A romániai beruházáspolitikai nem egyveretű, azaz nem egyformán segítik a régiók felemelkedését. A regionális együttműködés problémaköre ugyan felértékelődött a román politikai körökben is, annak ellenére, hogy a EU-csatlakozási feltételek Románia számára még igen erősek és nehezek. A politikai elit hisz a nemzetközi regionális kooperációban és a kistérségi fejlődésben, de a nagyobb régiók fejlesztését - mint például Erdély - mintha elhanyagolta volna. De vannak biztató jelek is: a Duna-Tisza-Maros Eurorégió és a Kárpát- Eurorégió létrehozása, melyek éppen a hármashatár menti területek kooperációt erősítik. A regionális együttműködések tehát az integráció irányába mutatnak. Románia is elismeri a strukturális politika négy alapelvét: a partnerség elvét, a programozhatóság (programozottság) és belső következetesség (a prioritások meghatározása) elvét, a kiegészíthetőség (adicionális) elvét, és külföldi koherencia (azaz csökkenteni kell a projektekkal járó járulékos költségeket) elvét, és a koncentráltság elvét (a kofinanszírozás elve - azaz a belső erőforrásokat is kell vonni a fejlesztésbe). A strukturális politika célkitűzései a legelmaradottabb régiók fejlesztése, a nehézségekkel küzdő zónák, körzetek gazdasági-társadalmi fejlődésének elősegítése és a modernizáció, a munkaerő foglalkoztatási és oktatási programjai irányába mutatnak. A felzárkózási és csatlakozási szerkezeti segítségnyújtás keretében a csatlakozni kívánó országoknak nyújtandó lehetőségek

közül Románia igénybe vette és veszi a PHARE Program, a ISPA program (infrastrukturális beruházások, közlekedés, környezetvédelem), és a SAPARD program (falufejlesztés és a Mezőgazdasági Közös Politika kidolgozása) lehetőségeit.

A teljes körű (integrált) *vidékfejlesztés* (térségfejlesztés) egy olyan fejlesztés, amely a vidék (rurális térség, vidéki lakosság) gazdasági és szociális körülményeit próbálja javítani. A vidékfejlesztés, a közösségi összefogáson alapuló térségfejlesztés eszközei a *vidékfejlesztési programok*.

A vidékfejlesztés stratégiája, a fenntartható fejlődés, a vidékfejlesztés kérdése az elmúlt néhány évben szinte valamennyi európai ország gazdaságpolitikájában előtérbe került. Ugyanakkor, mint önálló ágazat, az Európai Unióban is új. A Páneurópai Vidékfejlesztési Konferencia 1996. évi, úgynevezett, Cork-i Nyilatkozata", valamint az Európa Tanács által kezdeményezett 1996. évi, „Vidéki Térségek Európai Chartája", majd az Európai Uniónak a Közös Agrárpolitika (KAP) reformjára vonatkozó tervezete a *vidékfejlesztést* a közös agrárpolitika egyik alappilléreinek tartja. A vidékfejlesztés nem azonosítható a területfejlesztéssel, ami a régiók közötti fejlettségi különbségek kiegyenlítését célozza. A mezőgazdaság fejlesztése és a vidékfejlesztés között szoros összefüggés van, mert a falvak, a falusi közösségek aktív közreműködése nélkül nincs korszerű mezőgazdaság. A hatékony vidékfejlesztési politika biztosíthatja a leghatásosabb hosszú távú garanciát a prosperáló mezőgazdasági szektor számára.

A vidékfejlesztésnek összhangban kell lennie az agrár- és területfejlesztési politikán túl a szociális, kulturális és környezeti politikákkal. Erdély és Székelyföld sorsa különösen függ az agrárgazdaság helyzetétől, de azoknak a környezeti, természeti tényezőknek az alakulásától is, melyek a mezőgazdaság fejlődésének is meghatározói.

A rendszerváltást követően az agrárszektor átalakulása, a piacvesztés jelentős gazdasági-társadalmi feszültséget okozott. A vidékfejlesztés mindazon tevékenységek összességét jelenti, amelyek a vidéki térségeken élő lakosság életkörülményeinek javítását, a környezet és a természetes táj, valamint a kultúrtáj megőrzését szolgálják és - a vidék helyi adottságainak, sajátosságainak megfelelően - megteremtik a vidéki térségek fenntartható fejlődését.

Az Európai Unió számára fontos kérdés, hogy a román mezőgazdaság be tud-e illeszkedni az Unió gazdasági rendszerébe, tud-e olyan profilt kialakítani, amely nem a többlettermeléssel okoz feszültséget, hanem minőségi termékkínálat-bővítést eredményez. De az is fontos kérdés, hogy a hátrányos helyzetű vidéki népesség számára biztosíthatók-e helyben a megfelelő életfeltételek.

Nyilvánvalóvá vált az is, hogy a vidéki népesség elszegényedésének megakadályozása, életkörülményeinek javítása, a vidéki népesség polgárisodásának elősegítése, a leszakadás megállítása, a fejlődés beindítása érdekében szükséges a *humán erőforrások* fejlesztése. A kedvező agrárpotenciállal rendelkező termőterületeinken cél a *versenyképes termelési struktúra* kialakítása. Ehhez figyelembe kell venni a vidékenként eltérő környezeti és természeti feltételeket, és biztosítani kell a vidékfejlesztés során az infrastrukturális és humán felkészülést. A kedvezőtlen adottságú területeken az extenzív, illetve ökológiai gazdálkodási formákat kell ösztönözni. A falusi népesség helyi kultúrájának, hagyományainak megőrzésével a vidéki társadalom identitástudatát, összetartó képességét kell erősíteni.

Kiemelt kutatási területek önként jelentkeznek, az elvégzendő feladatokkal egyetemben: -a környezetileg veszélyeztetett térségekben természetkímélő, környezetbarát mezőgazdasági művelés kialakítása;

- a védett természeti területek és védőzónáik térségében törekedni kell az ökológiai gazdálkodási formák meghonosítására, a környezet- és egészségkultúrára alapozott foglalkoztatási lehetőségek biztosítására;
- a falusi gazdaságok megerősítése, a piaci tevékenységek élénkítése és a lehetőségek jobb kihasználása;
- az kedvezőbb termőhelyi adottságú területeken a mezőgazdasági termelés hatékonyságának fokozása, a feldolgozó, értékesítő ágazat fejlesztése;
- a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági térségekben a fenntartható fejlődés követelményei szerint extenzív gazdálkodási formákra való átállás;
- az „ökorégió”-ként fejlődő térségekben támogatási rendszer kialakítása;
- a biogazdálkodási formák támogatása, biotermékek előállításának és forgalmazásának elősegítése;
- a környezet- és egészségkultúrára alapozott sokarcú gazdaságfejlesztési programok ösztönzése;
- a vonalas és hálózati infrastruktúra fejlesztése az életmód és a termelési kultúra igényeinek figyelembevételével;
- a kulturális értékek megőrzése és védelme;
- az idegenforgalom, a falusi és az agrárturizmus fejlesztése, a táji hagyományok sokszínűségére alapozva;**

Erdély és Székelyföld regionális földrajzában használatos térségfogalmak

Tájegység megnevezése	Jellege	Példák
I. Nagytáj	Makrorégió	Erdély
A. Középtáj	Mezorégió	Erdélyi-Mezőség
1. Kistájcsoport	Szubrégió	Székelyöld
1.1. Kistáj	Mikrorégió	Sóvidék

Az **integrált vidékfejlesztési program** végrehajtását országos keret- és részprogramok alapján kell megvalósítani. A beinduló SAPARD programban való részvétel sok előnyt ígér a kistérségek számára. Ehhez viszont el kell készíteni vidék- és régiófejlesztési koncepciókat, a kistérségi vidékfejlesztési célterületek programjait is. A SAPARD program fogadásának intézményi, személyi és pénzügyi feltételeit meg kell teremteni, gondoljunk az önrész biztosítására. A pénzforrások hatékony felhasználásához szükség van intézményesített egyeztető mechanizmusok működtetésére, a régiók és a megyék között, helyi szinteken pedig az önkormányzati társulások, a fejlesztési együttműködések és a civil szerveződések bevonásával.

Az európai uniós előírások szerint meg kell teremteni a vidékfejlesztési programok minőségének és a fejlesztések nyomon követésének (monitoring) rendszerét, be kell indítani a szakmai tanácsadást

Erdélyben és Székelyföldön az egyes vidéki térségek adottságai és problémái a térségi (régió, megye) sajátosságok szerint különböztek, ezért a vidékfejlesztés konkrét céljait és azok megközelítését a *térségi programokban* kell megjeleníteni.

Erdély fejlesztési régióinak és ügynökségeinek

néhány adata

Régiófejlesztési Ügynökségek megnevezése	Hozzá tartozó megyék (terület, népesség, népsűrűség)
<p>1. Nyugat Fejlesztési Ügynökség</p> <p>Központja: Temesvár (Agenția pentru Dezvoltare Regională 5 Vest)</p>	<p>Arad, Krassó-Szörény, Hunyad, Temes</p> <p>Területe: 32.034 km² Lakossága: 2.074.000 fő Népsűrűség: 64,76 fő / km². GDP/fő: 4556 USD GDP (összesen Mld lej): 11720,5 Egy főre jutó GDP (1996): 5644,1 ezer lej HDI (Humán Fejlődési Index-Human Development Index, 1997): 0,741 Születéskor várható élettartam (1995-1997): 68,1 év Írástudók aránya a felnőtteknél (1977): 97,8 Iskolába beiratkozottak hányada: 65,1 %</p>
<p>2. Észak-Nyugat Fejlesztési Ügynökség</p> <p>Központja: Kolozsvár (Agenția pentru Dezvoltare Regională 6 Nord Vest)</p>	<p>Bihar, Beszterce-Naszód, Kolozs, Maramaros, Szilágy, Szatmár</p> <p>Területe: 34.159 km² Népessége: 2.862.000 fő Népsűrűség: 83,87 fő / km² GDP/fő: 3563 USD GDP (összesen Mld lej): 12919,5 Egy főre jutó GDP (1996): 4487,2 ezer lej HDI (Humán Fejlődési Index-Human Development Index, 1997): 0,725 Születéskor várható élettartam (1995-1997): 68,3 év Írástudók aránya a felnőtteknél (1977): 97,2 Iskolába beiratkozottak hányada: 63,0 %</p>
<p>3. Központ Fejlesztési Ügynökség</p> <p>Központja: Gyulafehérvár (Agenția pentru Dezvoltare Regională 7 Centru)</p>	<p>Fehér, Brassó, Kovászna, Hargita, Maros, Szeben</p> <p>Területe: 34.100 km² Lakossága: 2.661.000 fő Népsűrűség: 78,08 fő / km². GDP/fő: 4089 USD GDP (összesen Mld lej): 13632,5 Egy főre jutó GDP (1996): 5112,7 ezer lej HDI (Humán Fejlődési Index-Human Development Index, 1997): 0,741 Születéskor várható élettartam (1995-1997): 69,7 év Írástudók aránya a felnőtteknél (1977): 98,5 Iskolába beiratkozottak hányada: 61,2 %</p>

Forrás: Anuarul statistic al României 1998. CNS.; Raportul național al dezvoltării umane. România. 1999.; Vincze Mária: Régió- és vidékfejlesztés. Presa Universitară Clujeană. Cluj-Napoca, 2000. 80-82.; Tribuna Economică. Nr.16/ 1999.

Megállapítható, hogy Erdélyben kialakított régióknak (régiófejlesztési ügynökségeknek) nincs belső fejlesztési koherenciájuk, azaz többnyire mesterségesek, igen nagy területi kiterjedésűek és igen eltérő regionális identitást testesítenek meg. A mesterséges régióhatárok eleve nem veszik figyelembe a természeti tájak, középtájak és kistájak kialakult természeti, történelmi-néprajzi határait. Sőt a fejlesztési ügynökségek központjai igen periférikusan helyezkednek el és inkább érzelmi-nemzeti alapon kerültek kiválasztásra. A fejlesztési régiók a centrális fejlesztések újszerű lebontását testesítik meg.

A lehatárolásból az is kiderül, hogy például a „Központ” fejlesztési ügynökség és régió statisztikai határai az azt alkotó erdélyi megye megyehatárait képezi le. A mesterséges régióhatárok tehát ugyancsak mesterséges megyehatárokhoz kapcsolódnak. Nem csoda, ha ez a központi régió is továbbra is fenntartja a területi, beruházási és fejlettségbeli egyenlőtlenségeket. Ehhez még hozzájárul(hat) az alkalmazandó vezetési struktúrák merevsége, a helyi és regionális érdekek, esetleg politikai erőviszonyok. A helyes, a szubszidiaritás elveire alapozó koordináció hiánya viszont alapvető akadálya lehet a terület- és településfejlesztési programok megvalósulásának. Ebben a szervezési keretben valószínűsíthető, hogy a továbbiakban a támogatási erőforrásokat hatékonyan felhasználni nem lehet. Ebből az is következik, hogy az ágazati pénzeszközök aránytalanul jutnak el az egyes fejlesztési régiókhoz. Végül, a **területiség** (régiók szintje) és az *ágazatúság* (minisztériumok szintje) a decentralizáció és a centralizáció vitáját tartja fenn. És mivel a hat megye döntéshozatala szintén nehézkes, nehéz megmondani, hogy melyik megye jár jobban a régiófejlesztési tanács munkálataiban. A centrum és periféria ellentét nem kizárt. A helyi tudást elnyomhatja a párbeszéd hiánya, a centrum akarata.

Körvonalazható, hogy a regionális fejlesztés egyik legfontosabb eszköze a helyesen kialakított intézményi struktúra. Nem biztos, hogy az lesz sikeres régió, amelynek nagyobb a konfliktustűrő képessége. A hatékony forrásfelhasználásnak még számos kiaknázatlan területe lehetséges. Az alternativitás lehetősége tompíthatja a nézetkülönbségeket.

Ha újabb területfejlesztési régiók elhatárolására kerülne sor, akkor alábbi szempontokat is figyelembe lehetne venni:

- a regionális együttműködés előtörténete, a területi kohézió esélye (Hajdú Z. 1996)
- az ország térszerkezete szempontjából vett arányosság;
- a regionális politika alapcéljait tekintve a viszonylagos területi homogenitás;
- a régiók működőképes belső tagolódás (központ, alközpontok, együttműködési készség és képesség), a közigazgatási határok követése.

Erdély és Székelyföld területi- közigazgatási beosztása

Megyék	Terület (km ²)	Népesség (fő) 2002	Népsűrűs ég (fő/km ²) 2002	Városok száma	Ebből: Megyei jogú város (muni- cípium)	Községek száma	Falvak száma
1. Fehér	6242	382.999	61,36	11	3	65	656
2. Arad	7754	461.730	59,55	8	1	67	273
3. Bihar	7544	600.223	79,56	9	1	86	435
4. Beszterce-	5355	312.325	58,32	4	1	53	235

Naszód							
5. Brassó	5363	588.366	109,70	9	2	43	150
6. Krassó-Szörény	8520	333.396	39,13	8	2	69	287
7. Kolozs	6674	703.269	105,37	6	4	74	420
8. Kovászna	3710	222.274	59,91	5	1	34	122
9. Hargita	6639	326.020	49,11	9	2	49	236
10. Hunyad	7163	487.115	68,00	13	5	56	458
11. Máramaros	6304	510.688	81,01	8	2	62	226
12. Maros	6714	579.862	86,36	7	4	90	486
13. Szatmár	4418	369.096	83,54	4	2	56	226
14. Szilágy	3864	248.407	64,28	4	1	55	281
15. Szeben	5432	422.224	77,73	9	2	53	173
16. Temes	8697	687.377	79,03	7	2	75	317
<i>Erdély Összesen</i>	<i>100.396</i>	<i>7.235.371</i>	<i>72,07</i>	<i>121</i>	<i>35</i>	<i>1042</i>	<i>5262</i>
<i>Székelyföldi megyék Összesen</i>	<i>17.063</i>	<i>1.128.156</i>	<i>66,12</i>	<i>21</i>	<i>7</i>	<i>173</i>	<i>844</i>
<i>Tulajdon- képpeni Székelyföld (1992)</i>	<i>10.876</i>	<i>808.827</i>	<i>74,36</i>	<i>16</i>	<i>4</i>	<i>109</i>	<i>470</i>
<i>Tulajdon- képpeni Székelyföld (2002)</i>	<i>10.876</i>	<i>812.123</i>	<i>74,67</i>	<i>15</i>	<i>5</i>	<i>109</i>	<i>470</i>
<i>Románia Összesen:</i>	<i>238.391</i>	<i>21.698.181</i>	<i>91,02</i>	<i>263</i>	<i>84</i>	<i>2688</i>	<i>13.094</i>

Forrás: Anuarul statistic al României. 2000. Serii de timp 1990-1999. 14; Tabele. România. Date preliminare. Recensământul populației și al locuințelor. 2002. 6-8.

Erdély településhálózata regionális bontásban
(regionális ügynökségek szerint - 1999)

Régiók/Megyék	Terület (km²)	Népesség (fő) 1999	Népsűrű- ség (fő/km²) 1999	Városok száma	Ebből: megyei jogú város (muni- cípium)	Községek száma	Falvak száma
Nyugati	32.034	2.046.699	63,95	36	10	267	1335

regionális ügynökség (Arad, Krassó- Szörény, Hunyad, Temes megyék)							
Észak-Nyugati regionális ügynökség (Bihar, Beszterce- Naszód, Kolozs, Máramaros, Szatmár, Szilágy megyék)	34.159	2.849.876	80,00	35	11	386	1823
Központ regionális ügynökség (Fehér, Brassó, Kovászna, Hargita, Maros, Szeben megyék)	34.100	2.646.561	77,71	50	14	334	1823
Erdély Összesen	100.396	7.543.136	75,80	121	35	1042	5262
Székelyföldi megyék Összesen	17.063	1.174.222	68.81	21	7	173	844
Románia Összesen	238.391	22.458.022	92.2	263	84	2688	13.094

Forrás: Anuarul statistic al României. 2000. Serii de timp 1990-1999. p. 14., 603.

A Székelyföldi gazdasági-fejlesztési régió csak a vele szomszédos területekkel, esetleg megyékkel tud/tudna egy nagyobb régiót alkotni, ha semmilyen változatot nem fogadna el a kormány.

A régiók statisztikai-gazdasági mérésére jól használható a *demográfiai mutatócsoport* (terület, lakónépeség, népsűrűség, vitalitási index, városi népeség aránya), a *foglalkozási szerkezeti mutatócsoport* (a mezőgazdasági, ipari, terciér szektor aktív keresőinek aránya), a *foglalkozás-váltás és a munkanélküliség mutatócsoport* (az ipari foglalkoztatottak számának változása; a munkanélküliek aránya, a tartós munkanélküliek aránya), a *gazdasági mutatócsoport* (a gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma; a gazdasági szervezetek és egyéni vállalkozók sűrűsége (db/km²), a gazdasági szervezetek változásának dinamikája; a mezőgazdasági egyéni vállalkozások 1000 lakosra jutó száma; az egy állandó lakosra jutó szja alapot képező jövedelem; a külföldi tőke aránya), az *infrastrukturális mutatócsoport* (az 1000 lakosra jutó telefonfőállomások száma; az 1000 lakosra jutó gépkocsik száma; a közüzemi vízhálózatba kapcsolt

lakások aránya; az 1 km vízvezeték-hálózatra jutó csatornahálózat hossza; a vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma a lakásállomány %-ában; a kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma; a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött 1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma; az elérhetőség minősítése) és az *egyéb, speciális mutatók csoport* (az urbanitás/ruralitás indexe; az egyetemi és főiskolai hallgatók aránya a lakónépességből; a 10 évesnél idősebb népesség által elvégzett átlagos (osztály) évfolyamszám; az újonnan épített lakások aránya; az épített lakásokból a 3-x szobásnál nagyobb lakások aránya; településsűrűség (a 100 km²-re jutó települések száma); a külterületi népesség aránya). Sajnos ezen mutatócsoport mérőszámai nem állnak rendelkezésre valamennyi romániai régió esetében.

-általános szempontok figyelembevétele:

-esetleges magyar érdekek: van, a többi a szubszidiaritáson és a komplementaritáson alapul.

A Középrégió belül Székelyföld helyzete több vetületben elemezhető. A kapcsolási lehetőségek sokfélék, ezért a régió kialakításának is több változata elemezhető. A régióalkotás nem elhanyagolható szempontjai a regionális és helyi tudat illetve a többség és kisebbség kérdése. Vizsgáljuk meg ezeket a változatokat, alternatívákat.

Székelyföld regionális kapcsolódási lehetőségei

(alternatív megoldások 2003-ban)

Megnevezés	A Középrégió megyéi	Választható igazgatási központ	Hátrány a magyar etnikum számára	Hátrány román etnikum számára	Megj.
1. Középrégió a mai megyékkel	6 megye: FH, SZ, BV, MS, HR, KV	Brassó vagy Marosvásár-hely	Messze van a központ	Brassó és Maros megye fejlettebb a többihez viszonyítva	
2. Középrégió összevont megyékkel	2 megye MS, HR, KV, BV együtt és FH és SZ együtt	Brassó vagy Marosvásárhely	Jobb együttműködési lehetőségek	Fehér és Szeben megye nem elegendő a régióalkotáshoz	
3. Marosszék, Hargita, Kovászna megye együtt	MS Marosszéki része és HR, KV	Marosvásárhely vagy Csíkszereda	A legjobb megoldás a magyar etnikum számára	Ellenzik az etnikai színezetet	A történeti Székelyföld
4. Maros, Hargita, Kovászna megye együtt	MS, HR, KV	Marosvásárhely vagy Csíkszereda	Jó megoldás a magyar etnikum számára	Nem fogadja el a román lakosság, hogy kisebbségben éljen	A székelyföldi megyék együtt
5. Hargita és Kovászna megye	HR, KV	Csíkszereda	Elszakad Marosszék illetve Maros	A román lakosság ellenezné, mert	Csonka Székelyföld

együtt			megye	etnikai alapon szerveződne	
6. Maros, Hargita, Kovászna, Brassó megyék együtt	MS, HR, KV, BV	Brassó	Gazdaságilag az egyik legfejlettebb régió lehetne a magyar etnikum, a tömbmagyarság szemszögéből	Nem elleneznék annyian, mert ott van a két legerősebb megye, a román etnikum súlya is jelentős; Brassó jobban kedvelné Szebent	Gazdaságilag „erősített” Székelyföld
7. Hargita, Kovászna és Brassó megye együtt	HR, KV, BV	Brassó	Marosszék leszakadása a tömbmagyarság ról	A román etnikum száma viszonylagosan csökkenne	
8. Maros Kolozs megyével alkotna egy régiót vagy megyecsoportot	MS, CJ	Kolozsvár	Etnikai arányok megváltoztatása	Etnikai arányok megváltoztatása	
9. Kárpátokon túli megyékkel	Hargita és Neamț megye együtt; Kovászna és Bákó megye együtt	? Piatra Neamț, Bákó	értelmetlen lenne gazdaságilag és politikailag	értelmetlen lenne gazdaságilag és politikailag	
10. Vegyes megoldás, új megyékkel	?	?	értelmetlen lenne gazdaságilag és politikailag	értelmetlen lenne gazdaságilag és politikailag	

Forrás: A szerző önálló táblázata és szerkesztése

egy, a határokon átívelő régiók: *nincs rá lehetősége a Székelyföldi Régiónak (földrajzilag abszurdum)*

a.- Ha több alternatíva létezik, esetenként mely elvek támasztják alá annak az alkalmazását?

b.- Melyek lennének a szakmai szempontból profi módon körvonalazható ideális régiók?

Gazdasági-társadalmi megalapozottságú elképzelés:

Székelyföld gazdasági-fejlesztési régió létrehozása, megalakítása nem lenne sértő senki számára, mert eddig sem foglalkoztak velünk, sem a beruházás sem az úthálózat és az hálózati infrastruktúra kiépítés tekintetében. A helyi román lakosság is elszenvetted ugyanazt, amit a székely-magyarok.

3. Megalapozott-e egy Székelyföld-régió létrehozása(alternatívaként akár más megyével

**kombinálva) szakmai/profi szempontból és melyek lennének a mellette
szóló érvek?**

Székelyföld gazdasági-fejlesztési régió megalapozott a következő szempontok szerint:

Székelyföld, mint földrajzi tájegység
 Székelyföld mint népi-történeti-etnográfiai régió (A történeti vagy etnikai Székelyföld)
 Székelyföld mint kulturális régió
 Székelyföld mint gazdasági régió (gazdasági térszerkezet)
 Székelyföld mint befektetési régió
 Székelyföld mint innovációs régió

6.4. A Székelyföldi Fejlesztési Régió létrehozásának szakmai indoklása

(1) A Székelyföld Fejlesztési Régió érvei és ellenérvei

„A székelyföldi megyék”

Újabban több szövegkörnyezetben „székelyföldi megyéket” emlegetnek. A kifejezés helyzetén, ugyanis a mai Székelyföld sokkal kisebb, mint a három „székelyföldi megye” területe.

A “székelyföldi megyék” néhány összesítő adata (1992-2002)

„Székelyföldi megyék”	Területe (km ²)	Hozzá tartozó városok, községek és falvak száma	Népessége (fő)	Népsűrűség fő/ km ²
Maros megye (1992)	6696	7 város (melyből 3 municípium, megyei jogú város) 49 község, 236 falu	610 053	91,10
2002:	6696		579 862	86,59
<i>Marosszék 1992</i>	1064		268 750	252,58
<i>Ebből Marosszék 2002:</i>	1064		248 376	233,43
Hargita megye (1992) Ebből:	6610	9 város (melyből 2 municípium, megyei jogú város) 90 község, 487 falu	347 637	52,59
<i>Udvarhelyszék 1992</i>	2248		128 120	56,99
<i>Udvarhelyszék (Udvarhely vidéke) 2002</i>	2248		121 566	
<i>Csikszék 1992</i>	3648		218 517	54,07
<i>Csikszék (Csik, Gyergyó és Maroshévíz vidéke) 2002</i>	3648		204 434	65,04

Kovászna megye (1992)	3705	4 város, melyből 2 municípium, 33 község, 122 falu	233 256	62,95
2002:	3705		222 274	58,99
Mai Székelyföld (2002):	10 665		849 643	79,66

Székelyföld egyes vidékfejlesztési kistérségei
(több mutató alapján - 2002)

A mutató megnevezése	A kistérség neve	Kistérség jellege
A kistérség népességének kevesebb, mint 50%-a él 120 fő/km ² -nél alacsonyabb népsűrűségű településen él	Sóvidék, Hegyalja, Rika Keresztúr, Felcsík, Alcsík	Vidéki kistérség
A településsűrűség nagyobb, mint 3 település/100 km ²	Keresztúr Felső-Homoródmente Regiovest	Aprófalvas-vidéki kistérség
Az adott térség népességnek több mint 50%-a városban él	Hegyalja	mezővárosias-vidéki kistérség
Magasabb ipari foglalkoztatott arány, az ipari telephelyek és az ipari foglalkoztatottak számán	Hegyalja	Kedvezőtlen társadalmi-szociális helyzetű kistérségek
Az országos átlagnál magasabb tartós munkanélküliség	Rika, Felső-Homoródmente	Tartós munkanélküliséggel sújtott kistérségek

Érvek és ellenérvek a „Székelyföldi Fejlesztési Régió” létrehozását illetően
(Maros, Hargita és Kovászna megye együtt: *Székelyföldi megyék*)

Szemponatok	Érvek	Ellenérvek
1. A regionális együttműködés és a területi (belső) kohézió esélye	+	
2. Az ország térszerkezete szempontjából vett arányosság	+	Politikai ellenérv lehet
3. A regionális politika alapcéljait tekintve a	+	

viszonylagos területi homogenitás		
4. A régiók működőképes belső tagolódása (központ, alközpontok kiépítésének lehetősége)	+	
5. A regionális fejlesztési tanács tagjainak együttműködési készsége és képessége	+	
6. A közigazgatási határok követése	+	
7. Az önkéntesség elve a régió kialakításában, a csatlakozásban és az együttműködésben	+	Politikai ellenállás várható (de az együttműködés más régióban is létfeltétel)
7. A régióba tömörített egységek már megvalósuló vagy kívánatos „geopolitikai” hasonlósága, a hosszú távon meghatározó nemzetközi orientációk közelsége	+	
8. A létrehozás és működtetés költségei (a döntéshozatali, döntés-előkészítő és szakmai-adminisztrációs háttérintézmények, információs, tervezési, menedzselési és ellenőrzési-monitoring tevékenységek szervezete, decentralizált finanszírozás intézményrendszere)	+	
9. A népesség száma és etnikai összetétel arányossága (többség és kisebbség viszonya)	+	Politikai ellenérv lehet
10. A funkció szempontjából vett méretgazdaságosság	+	
11. A belső erőforrások és tartalékok alapján kivetíthető fejlődési pályák	+	
12. Térszerkezeti beágyazottság	+	
13. Területileg elfogadható	+ Marosvásárhely, esetleg	

regionális központ	Csíkszereda	
11. Regionális és helyi identitás	+ A régió az együttélés terepuma volt és marad	

Forrás: A szerző eredeti táblázata és szerkesztése

1. Kizáró jellegű feltételek:

- partikuláris jellegű érdekek, rövid távú anyagi előnyök
- erőszak kizárva (csak kompromisszumok lehetnek)

2. Döntő jellegű feltétel:

- az EU-strukturákhoz való fokozottabb alkalmazkodás és illeszkedés a térség hosszú távú strukturális érdekeltsége
- az** önként vállalt partneri kapcsolatok
- a politikum egyezzen ki a szakmai szempontokkal, a politikai döntés csak a végén legyen, miután a szakmai érvek ütköztek és letisztultak
- a helyi lakosság megkérdezése nélkül ne szülessenek felső döntések (népszavazás lehetősége)
- Székelyföldnek minden ismérve adott ahhoz, hogy önálló régióként fogalmazza meg önmagát. Addig is vegyük ki részünket a központi fejlesztési régió biztosította lehetőségekből.

(2) A Történeti Székelyföld Fejlesztési Régió érvei és ellenérvei

Érvek és ellenérvek a „Történeti Székelyföld Fejlesztési Régió” létrehozását illetően
(Marosszék, azaz Maros megye déli része, Hargita és Kovászna megye együtt)

Szempontok	Érvek	Ellenérvek
1. A regionális együttműködés és a területi (belső) kohézió esélye	+	
2. Az ország térszerkezete szempontjából vett arányosság	+	Politikai ellenérv lehet
3. A regionális politika alapcéljait tekintve a viszonylagos területi homogenitás	+	
4. A régiók működőképes belső tagolódása (központ, alközpontok kiépítésének lehetősége)	+	
5. A regionális fejlesztési tanács tagjainak együttműködési készsége és képessége	+	
6. A közigazgatási határok követése	+	

7. Az önkéntesség elve a régió kialakításában, a csatlakozásban és az együttműködésben	+	Politikai ellenállás várható (de az együttműködés más régióban is létfeltétel)
7. A régióba tömörített egységek már megvalósuló vagy kívánatos „geopolitikai” hasonlósága, a hosszú távon meghatározó nemzetközi orientációk közelsége	+	
8. A létrehozás és működtetés költségei (a döntéshozatali, döntés-előkészítő és szakmai-adminisztrációs háttérintézmények, információs, tervezési, menedzselési és ellenőrzési-monitoring tevékenységek szervezete, decentralizált finanszírozás intézményrendszere)	+	
9. A népesség száma és etnikai összetétel arányossága (többség és kisebbség viszonya)	+ <i>nem szeparatizmus, elszigetelődés, sőt fejlődés a helyi identitás alapján, saját tempóban</i>	Politikai ellenérv lehet „Székelyföld területét nem lehet kiemelni, kiragadni Erdély területéből és más területre elhelyezni”)
10. A funkció szempontjából vett méretgazdaságosság	+	
11. A belső erőforrások és tartalékok alapján kivetíthető fejlődési pályák	+	
12. Térszerkezeti beágyazottság	+	
13. Területileg elfogadható regionális központ	+ Marosvásárhely, esetleg Csíkszereda	
11. Regionális és helyi identitás	+ A régió az együttélés terepuma volt és marad	

Forrás: A szerző eredeti táblázata és szerkesztése

Következtetések:

(1) A Székelyföld Fejlesztési Régió létrehozása és hatékony működtetése nem mond ellen a hazai és az Európai unió integrációs törekvéseknek.

(2) Hatékony működésének garanciái: erős történelmi és identitástudat, erős regionális tudat, közös közlekedési és telematikai hálózat, együttes felzárkózás az európai közlekedési korridorokhoz, az alternatív megoldások elfogadásának lehetősége.

(3) Székelyföldön a térformáló erők egyik fontos területe éppen a demográfiai viszonyok lesznek. Várható, hogy Székelyföld népessége mérhetően erőteljesebben fog csökkenni. A migrációs szintén erősödni fog.

(4) Várható továbbá az ipari városok hanyatlása, a hagyományos feldolgozóipari központok visszaesése

Feladatok Székelyföld térségmenedzsmentjében:

-Fontos lépés a *tájpotenciálok felmérése*. El kell készíteni Székelyföld természeti és gazdasági társadalmi adottságaiból, ahhoz igazodó, világos elvekre építő stratégiai irányokat vázoló, a sikeres végrehajthatóságot biztosító saját, *írott és dokumentált területfejlesztési koncepciót*.

Jelezzük, hogy a demográfiai folyamatokat tekintve megindult az egész Székelyföldre jellemző *lassú öregedés*, amit tetéz a *munkanélküliség* (ezt új munkahelyek létesítésével lehet ellensúlyozni).

-A „*mit akarunk*” felhívás tehát elvezet a „*hogyan akarjuk*” módszertani felismeréséig. A túlfeszített absztrakciók sem vezetnek reális megoldásokhoz: még sok a bizonytalanság, a székely falvak is vergődnek, és a jövő egyre jobban belesimul a múltba. De meddig is tart az átmenet? - kérdik falun. Választ nem adhatunk. Az európai integráció valóban még messze van, a reformintézkedések egymásra épülése és időtávlata még esetleges és kétséges. Ezt példázza Székelyföld esete is. A modernizáció és az innováció késik, a székely falvak gazdasági-társadalmi felzárkózása eléggé nehézkes.

-Falvaink megújulásában szükség van a *civil társadalom horizontális szervezeteinek kiépítésére*.

A román politikai körök félelmei a Székelyföldi Fejlesztési Régió kapcsán

A Szociáldemokrata Párt nyilatkozatban ítélte el a székelyföldi régió létrehozásáról szóló kezdeményezést és attól tart, hogy mindez az ország közepének és magyar közösségének az elszigetelődését eredményezné (Krónika, 2003. április 24. 3.).

A fő indok az, hogy a székelyföldi euróregió „*etnikai alapon szerveződné*”, ami nem igaz, ugyanis e régióhoz csatlakozandó Maros megye népességének *53,22%-a román* (2002-ben), azaz 308 627 fő román és csak 227 613 fő magyar (39,29%). A fő aggodalmak egyike az, hogy ez a régió „*nem járul hozzá Románia egységes fejlődéséhez*”. A nyilatkozatból kiderül, hogy a kormánypart Hargita megyei szervezete nem ismeri el a „*székelyföldi – úgynevezett gazdasági-fejlesztési – régiót*” (Krónika, 2003. április 24.3), és végső következtetés az, hogy „*a román nemzeti állam szuverenitása és egysége nem képezheti alku tárgyát*”. A nyilatkozat szerint a 7-es számú fejlesztési régió elképzelése helyes és „*Az ország közepének nemzetiségi alapon történő elszigetelődése mind az ország fejlődésére, mind demokráciánkra káros hatással van*.” A fejlesztési régió ötlete a Szociáldemokrata Párt Hargita megyei szervezete szerint a regionalizáció eltorzítását jelenti. A végső döntés tehát: a „*PSD nem tud, és nem akar egyetérteni ezekkel a szempontokkal, amelyek ellentétesek a párt programjával, politikai identitásával és a választókkal szembeni kötelezettségeikkel*.” Még egy érvet is felhoznak: ez a régió ötlet „*valójában más állampolgárok és a közjó hátrányára válnak*.”

Mindezeknek a fordítottja is igaz. Először Romániában az egyének szabad társulása alkotmányos jog. Joga a közösségeknek megválasztani a gazdasági-társadalmi fejlődésük területei –regionális kereteit, kistérségeit. Mindez nem veszélyezteti a nemzeti érdekeket,

ugyanis mindezen fejlesztési régiókat „nem lehet kiemelni helyükről és valahová, mondjuk Észak-Dobrudzsába beilleszteni”. Marad mindenki a helyén és igénybe akarja venni az európai uniós támogatásokat. Ennyi az egész. Aki ettől fél, az mástól is fél.

a.- Milyen plusz érveket sorolhatnánk fel román érdekek szempontjából?

(Pl. szomszédos területek előnyösebb csoportosítása).

b.- Egybecsengene ez az EU-s szempontokkal?

Az EU regionális politikája ajánlásokat fogalmaz meg a régiók kialakítására vonatkozóan. Semmit nem mód, arra nézve, hogyan csinálják meg az egyes csatlakozásra váró országok. Ezért a román kormány nem sokszor és sokat kérdezte meg a hazai magyar csúcsovezetést, meg a szakértőket, hogy *nekünk mi kell, mi tetszik, mi volna jó és gazdaságos, és meg leszünk-e vele elégedve*. Szerintem, amikor megállapították a *Központi régiót* csak Belső-Erdély egész földrajzi entitására, mint az Erdélyi-medence természetföldrajzi egységére gondoltak (pl. Maros, Küküllő és Olt belső dombvidékére) és egyáltalán nem az gazdasági és etnikai jellemzőkre, a nemzeti kisebbségek, jelen esetben az erdélyi magyarság délkelet erdélyi helyzetére - területi elhelyezkedésére.

4. Ha esetenként az etnikai szempont alkalmazása nem valószínű vagy lehetséges, mégis miként fordíthatnánk a javunkra a felosztás azon módját?

1. Ki kell tartani az etnikai jellegű felosztás mellett. Erre jogunk van és a demokrácia szabályai nem tiltja ezt a felosztást. Székelyföldet innen nem lehet kiemelni, és addig fog élni, amíg magyarok fognak élni ezen a területen. Örökké kell, számold e térség érzékenységével.
1. Sőt az önazonosság szlogenje szerint is lehetséges a Székelyföld fejlesztési régió megalakítása, nem beszélve a helyi öngazgatási törvény adta lehetőségekről.

Ha politikai alapon nem lehetséges a Székelyföldi fejlesztési régió létrehozása, akkor *marad a lassú vergődés, a további leépülés, a hátrányos helyzet erősödése, a kivándorlás fokozódása, az apátia, nemzetiségi frusztráció*.

* * *